

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Соскова Романа Романовича на тему:
«Проблеми кримінальної відповідальності за перешкоджання
професійній журналістській діяльності»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Свобода слова є однією з фундаментальних цінностей демократичного суспільства. Журналісти виконують важливу роль у забезпеченні громадськості достовірною інформацією, яка є необхідною для прийняття обґрунтованих рішень. Перешкоджання журналістській діяльності порушує це право, обмежуючи доступ до інформації і підриваючи основи демократичного ладу. В Україні та в усьому світі спостерігається зростання кількості випадків насильства, погроз та інших форм тиску на журналістів. Ці випадки часто залишаються без належного розслідування і покарання, що сприяє атмосфері безкарності і негативно впливає на роботу медіа. Аналіз чинного законодавства України свідчить про наявність низки проблем у сфері кримінальної відповідальності за перешкоджання журналістській діяльності. Недостатньо чітко визначені склади злочинів, відсутність конкретних механізмів правозастосування, а також низька ефективність існуючих санкцій створюють перешкоди для ефективного захисту прав журналістів. Україна, як член міжнародного співтовариства, взяла на себе зобов'язання щодо дотримання прав людини, включаючи свободу слова та захист журналістів. Виконання цих зобов'язань потребує приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, що вимагає глибокого аналізу та пропозицій щодо вдосконалення правових норм. Безпека і незалежність журналістів безпосередньо впливають на рівень довіри громадськості до медіа та інститутів влади. Забезпечення ефективного захисту журналістів є важливим для підвищення прозорості та підзвітності влади, що є основою демократичного управління. Отже, тема дисертації Соскова Романа щодо проблем кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності є актуальним і необхідним кроком для забезпечення належного захисту прав

журналістів, зміцнення свободи слова та інформації, а також підвищення рівня демократичних стандартів в Україні.

Аналіз зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Слід зазначити, що дисертація є складовою частиною наукової теми кафедри науково-дослідної теми кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара “Модернізація національного підходу до вирішення проблем правового захисту людини і суспільства у контексті сучасних глобальних викликів” (номер державної реєстрації 0122U001409) та ґрунтується на положеннях Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021, Указу Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 - 2027 роки» від 11.05.2023 року № 273/2023, Розпорядження від 27 вересня 2022 р. N 850-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю», Плану дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова» затвердженого Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 року (Захист свободи думки і свободи засобів масової інформації, Мета: Сприяти плюралістичному медійному середовищу в Україні через гармонізацію правової та політичної бази відповідно до європейських стандартів), Рекомендацій CM/Rec(2016), Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших працівників ЗМІ» від 13 квітня 2016 року, Плану дій ООН щодо безпеки журналістів та вирішення проблеми безкарності злочинів проти журналістів (UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity), Цілей сталого розвитку (Глобальні цілі, ціль 16: Мир та справедливість) ООН (The Sustainable Development Goals (SDGs), also known as the Global Goals, adopted by the United Nations in 2015).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Обґрунтування теми дисертації, її мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. Вивчення змісту матеріалів дисертації та публікацій за темою дисертації Соскова Романа дає підстави стверджувати про достатній правовий аналіз

виконаного дослідження, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій щодо комплексного дослідження проблем кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності.

Актуальність і доцільність обраної теми наукового пошуку та цього дослідження обґрунтовується неабияким резонансом у науково-практичній і правозастосовній сферах, пріоритетністю і значенням кримінально-правової охорони професійної роботи журналістів після кількох революцій в Україні, зокрема Революції Гідності. Вільна преса та професійна журналістська діяльність стали рупором і інформаційним забезпечувальним засобом, які через свою активність стали об'єктами політичного тиску, фізичного перешкоджання, пошкодження їхнього майна, технічних та інших засобів журналістської праці, а також замахів на безпеку і життя журналістів, членів їхніх сімей, інформаторів та джерел інформації.

З початком військових дій, бойового протистояння з бойовиками в зонах спеціальних військових антитерористичних операцій з 2014 року, а потім із трагічним розпалюванням повномасштабної агресії проти України з 24 лютого 2022 року, кількість кримінально переслідуваних злочинів щодо журналістів значно зростає. Журналістська інформація та розслідування стали ключовими способами фіксації масштабних злочинів міжнародно-кримінальної правової юрисдикції під час збройних конфліктів та воєнного стану. Це відкриває простір для застосування екстериторіальних юрисдикцій для кримінального переслідування суб'єктів злочину засобами національних правових режимів та механізмів кримінально-правового захисту громадян і журналістів за кордоном.

Мета дисертаційної роботи полягає у наданні комплексної кримінально – правової характеристики відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності як в умовах мирного часу, так і в особливих умовах збройних конфліктів та формування цілісної системи наукових знань про стратегічні і тактичні засади протидії відтворенню на національному рівні в Україні та міжнародному рівні.

Автор виокремив наступні завдання дослідження:

1. Визначити стан наукової розробленості і дослідженості проблематики злочинів проти журналістів та їх законної професійної журналістської діяльності;
2. Надати правову та соціальну ціннісну характеристику професійної журналістської діяльності;
3. Дослідити злочинні наміри і мотивацію злочинів проти журналістів, їх близьких та сімей та професійної журналістської діяльності;
4. Охарактеризувати злочини проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності як об'єкт кримінально – правової охорони;
5. Охарактеризувати професійну журналістську діяльність як об'єкт теоретико – прикладного кримінологічного аналізу;
6. Надати характеристику злочинам проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності на національному рівні в Україні та у загальносвітовому міжнародному вимірі;
7. Охарактеризувати осіб (фізичних та юридичних), які вчиняють злочини проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності в мирний час та в умовах конфліктів та збройних протистоянь і військових дій;
8. Навести характеристику об'єкту, об'єктивної сторони та предмету злочину проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності;
9. Виділити суб'єктів та охарактеризувати суб'єктивний склад злочину проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності;
10. Виявити мотив злочинів проти професійної журналістської діяльності та фактори її віктимізації мирний час та в умовах зон небезпеки і військових дій;

11. Охарактеризувати суб'єктів та суб'єктивний склад злочину проти журналіста, його близьких, сім'ї, законної професійної журналістської діяльності;
12. Надати пропозиції до нормативно – правової бази України для вдосконалення кримінально – правового захисту журналістів, їх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності;
13. Охарактеризувати стратегію і механізм протидії злочинам проти журналістів, їх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності в мирний час, в умовах зон небезпеки і військових дій;
14. Запропонувати заходи удосконалення кримінально-правової охорони журналістів, їх близьких та сімей та професійної журналістської діяльності в Україні та на міжнародному рівні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії злочинам проти журналістів та їх законної професійної діяльності.

Предметом дослідження є комплекс злочинів проти журналістів, їх близьких, сімей, та їх законної професійної журналістської діяльності, як суспільно важливого фактору забезпечення права і свобод людини.

Структура дисертації є системною, що свідчить про науково-виважений підхід до вирішення поставлених завдань і забезпечує досягнення мети дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 308 сторінок друкованого тексту: 262 сторінки основного тексту, списку використаних джерел із 335 найменувань.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і основні задачі дисертаційного дослідження, визначено наукову новизну роботи і практичне значення отриманих результатів, описано методи, які були використані у дослідженнях і особистий внесок здобувача.

Перший розділ дисертації під назвою "Соціально-гуманістична та правова ціннісна характеристика професійної журналістської діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони та кримінологічного дослідження" складається з

кількох підрозділів, які висвітлюють різні аспекти теми. Журналістика відіграє важливу роль у донесенні та збереженні історичної правди, забезпечуючи достовірні джерела для науково-пізнавальних цілей. Фізичні напади на журналістів, зокрема в США, значно зросли, як і рівень насильства в Інтернеті, що впливає на свободу слова та демократію. Професійна журналістська діяльність потребує спеціального кримінально-правового захисту, який включає кримінальну відповідальність за перешкоджання журналістиці. В Україні існує спеціальний охоронний статус журналістики, а в США пропонується федеральний кримінальний закон про перешкоджання журналістській діяльності. Також зазначено про важливість міжнародного захисту прав журналістів у світлі збройної агресії проти України.

Право на свободу слова, преси та вираження поглядів є основою демократичного суспільства та сталого розвитку людства. Загальна декларація з прав людини та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права встановлюють принципи свободи слова та вираження поглядів, які мають бути захищені на міжнародному рівні. Країни-учасниці міжнародних конвенцій повинні забезпечити захист прав журналістів, їхніх сімей та джерел інформації від будь-яких форм дискримінації та насильства.

Отже, розділ підкреслює важливість професійної журналістської діяльності в контексті соціально-гуманістичних та правових цінностей, а також необхідність її спеціальної кримінально-правової охорони. Розглядається зростання насильства проти журналістів і обґрунтовується необхідність введення спеціальних правових заходів для захисту їхньої діяльності, особливо у світлі міжнародного досвіду та збройних конфліктів, таких як агресія проти України.

Другий розділ присвячений кримінологічному аналізу та кримінально-правовому визначенню злочинів проти професійної журналістської діяльності. Автор проводить визначення об'єкта злочину, який є важливим для розуміння соціальної сутності злочину, його суспільно небезпечних наслідків, правильної кваліфікації діяння та відмежування від суміжних посягань. Показано, що 25% кримінальних історій, пов'язаних з роботою медіа, стосуються вбивств, але

вбивство складає лише 1% від усіх злочинів. ЗМІ можуть викривляти сприйняття громадськістю злочинів через неповне подання інформації, що може вплинути на суспільний настрій та політичні рішення, пов'язані з кримінальною політикою. Цей розділ надає комплексний аналіз правового статусу журналістів, їхнього захисту та важливості професійної журналістської діяльності у підтримці громадського ладу та порядку.

Третій розділ дисертації присвячений створенню та обґрунтуванню моделі стратегічно зорієнтованого механізму протидії злочинам проти журналістів та їх професійної діяльності. Встановлено, що протидія злочинам проти журналістів вимагає правильного підходу, що включає науковий потенціал і політичну волю суспільства. Злочини проти журналістів розглядаються як кримінальний феномен, що пов'язаний із соціальними, економічними та політичними сферами. Автором визначено загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи попередження злочинів проти журналістів. Основні механізми реалізації концептуальних загальносоціальних заходів включають політичні, економічні, нормативно-правові, організаційні, кадрові, морально-ідеологічні.

Висновки за результатами виконання дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведених досліджень.

Список використаних джерел свідчить про те, що під час роботи було проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

Дисертація є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає встановленим вимогам МОН України.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Даючи оцінку дисертації в цілому, можна констатувати, що автор досягнув поставлених перед собою цілей, роботу виконав на належному науковому та методологічному рівні. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, які покладаються в основу оцінки наукових досліджень. Так, вивчення та аналіз положення дисертації Соскова Р.Р. показують, що здобувач дотримується нормативних вимог і рекомендацій щодо підготовки кандидатських дисертацій, використовує сучасні методології та методи

наукового дослідження під час підготовки теоретичного, нормативного та емпіричного матеріалу, використовує відповідний науковий інструментарій і досліджує практику застосування кримінального та галузевого законодавства.

Зміст дисертаційної праці та публікацій здобувача вказує на вироблення у нього засад наукової компетентності, здатності використовувати методи наукового пізнання та робити самостійні висновки при вирішенні завдань юридичної науки.

Вивчення змісту наукової праці Соскова Р.Р. показує, що здобувачем стосовно мети, об'єкта, предмета та задач дослідження методологічною основою обрано сучасні загальні та спеціальні методи наукового дослідження.

Метою дослідження дисертант вбачає розробку всебічної кримінально-правової характеристики відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналістів як в умовах мирного часу, так і в умовах збройних конфліктів, а також формування цілісної системи наукових знань щодо стратегічних та тактичних основ протидії цьому явищу на національному рівні в Україні та на міжнародному рівні. Для досягнення поставленої мети дисертантом були правильно сформульовані та послідовно вирішені **завдання**, а саме: 1) Оцінити рівень наукової розробленості та дослідженості проблематики злочинів проти журналістів і їхньої законної професійної діяльності. 2) Надати правову та соціально-ціннісну характеристику професійної журналістської діяльності. 3) Дослідити злочинні наміри та мотивацію злочинів проти журналістів, їхніх близьких та сімей, а також їхньої професійної діяльності. 4) Охарактеризувати злочини проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності як об'єкт кримінально-правової охорони. 5) Провести теоретико-прикладний кримінологічний аналіз професійної журналістської діяльності. 6) Надати характеристику злочинам проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності на національному рівні в Україні та в міжнародному контексті. 7) Охарактеризувати осіб (фізичних та юридичних), які вчиняють злочини проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності в мирний час та в умовах конфліктів і збройних дій. 8) Надати характеристику об'єкта, об'єктивної сторони та предмета злочину проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної

журналістської діяльності. 9) Визначити суб'єктів та охарактеризувати суб'єктивний склад злочину проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності. 10) Виявити мотиви злочинів проти професійної журналістської діяльності та фактори її віктимізації в мирний час та в умовах зон небезпеки і збройних дій. 11) Надати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази України для підвищення рівня кримінально-правового захисту журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності. 12) Охарактеризувати стратегії та механізми протидії злочинам проти журналістів, їхніх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності в мирний час, в умовах зон небезпеки і збройних дій. 13) Запропонувати заходи для покращення кримінально-правової охорони журналістів, їхніх близьких, сімей та професійної діяльності на національному та міжнародному рівнях.

Об'єкт та предмет дисертантом визначені правильно та співвідносяться з метою і завданнями дослідження, про що свідчить подана робота.

Методологічною основою дисертації є комплексний науково-теоретичний, нормативно-правовий та прикладний підхід до дослідження, що включає оцінку первинних та вторинних матеріалів, інформаційно-аналітичної бази та юридично-правових ресурсів із посиланням на найновіші джерела інформації та академічну й прикладну наукову думку. Використано концептуальні підходи до дослідження та вдосконалення розуміння принципів дії національного та міжнародного права, різних джерел права, міжнародних конвенцій. Розширений аналіз охоплює параметри міжнародних і регіональних рамок кримінально-правового захисту професійної журналістської діяльності, прав та свобод, безпеки та життя журналістів та їх сімей і джерел інформації, включаючи роль Міжнародного кримінального суду, судів та ad hoc трибуналів під егідою ООН. Дослідження охоплює англomовні та інші відповідні документи іноземних джерел для розуміння останніх розробок у цій галузі.

Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях вітчизняної та іноземної правової доктрини, положеннях суміжних дисциплін. Авторські думки, висновки, пропозиції підтверджуються фактами, критичним аналізом чинного законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями вчених.

За визначеною темою дисертації Р.Р. Соскова опрацьована достатня кількість джерел (335 найменувань), серед них: монографії, колективні праці, дисертації, автореферати дисертацій, збірники статей, наукові статті, нормативно-правові акти, архівні документи, історичні джерела. При цьому автор не обмежився працями лише з кримінального права. При розгляді багатьох питань ним була використана філософська, загальнотеоретична та спеціальна література інших галузей права. Дисертант висвітлив позиції як вітчизняних, так і зарубіжних вчених щодо теоретичних та прикладних проблем кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності, при цьому проаналізував ступінь їх аргументованості, надав свої доводи щодо підтримки чи спростування окремих поглядів інших авторів.

Підґрунтя авторського підходу до обґрунтування неефективності визначення проблем кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності є вагома емпірична база дослідження. Так, правильно і в достатній мірі здобувач оперує емпіричними даними, яку становлять відомості, що містяться на офіційних електронних веб-сайтах суб'єктів публічної адміністрації України, а також політико-правова публіцистика, довідкові видання, зарубіжні документи та статистичні матеріали. Значний обсяг застосування та підтвердження результатів дослідження емпіричними даними заслуговують на позитивну оцінку як сильну сторону наукового дослідження.

Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними, тобто такими, що відповідають реальній дійсності. Дисертант продемонстрував коректність при використанні фундаментальних наук у вирішенні прикладних проблем.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високий, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно.

Ознайомившись із положеннями, висновками та рекомендаціями, які репрезентують наукову новизну дослідження засвідчую, що вони є об'єктивно необхідними і вирішують актуальне наукове завдання у сфері кримінальної

відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності. Запропоновані новації достатньо обґрунтовані автором.

Найбільш істотними результатами дослідження, що відображають його новизну і визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблематики, є, зокрема, такі положення, висновки та пропозиції: *вперше*: надана кримінологічна характеристика злочинів проти журналістів, їх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності у вітчизняному національному та у міжнародному глобальному вимірі як у мирний час, так і в умовах зон небезпеки і військових дій час, в результаті чого виявлено, окреслено і пояснено її високий рівень, несприятливу динаміку, стійке позитивне зростання, переважні сфери походження небезпеки і посягань від спеціальних суб'єктів владних повноважень і сфери політики, а також зон небезпеки та збройних конфліктів; виявлено та окреслено універсальні світові закономірності дії механізму детермінації злочинів проти журналістів, їх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності, а також дії фактору віктимізації професійної журналістської діяльності та причинно наслідкові зв'язки і мотиваційний механізм такого виду злочинів як у мирний час, так і в умовах зон небезпеки і під час військових дій; реалізовано системну кримінологічну характеристику злочинам проти журналістів, їх близьких, сімей та законної професійної журналістської діяльності в Україні та у світі як комплексу злочинів, до яких можливе застосування заходів протидії кримінального законодавства, національної та міжнародної юрисдикцій, які вчиняються по відношенню до життя і безпеки журналістів, їх сімей, джерел інформації та їх професійної діяльності шляхом незаконного перешкоджання із залученням наукової та практичної оцінки конкретних випадків тиску, перешкоджання і фізичного впливу; запропоновано вдосконалити ч.2 статті 22 ККУ і доповнити частинами 1,2,3 відповідних статей 345-1, 347-1 та 348-1, 349-1, понизивши вік кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з посяганням на життя та здоров'я журналістів, їх близьких, членів їх родин у зв'язку з виконанням їх законної професійної журналістської діяльності; розроблено модель стратегічно зорієнтованого механізму протидії злочинам проти журналіста, його близьких, сім'ї та джерел інформації.

Загальні висновки дисертації є основними результатами дослідження, а також надано пропозиції щодо нового науково-прикладного завдання, яке аналізує проблеми кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній журналістській діяльності. Встановлено, що поточна комплексна кримінально-правова регламентація в умовах масових злочинів проти журналістів та їхньої законної професійної діяльності потребує вдосконалення для підвищення ефективності захисту цих суспільних відносин. Запропоновано використання діалектичного детермінізму та феноменології в дослідженні злочинів проти журналістів. Охарактеризовано глобальний стан злочинності проти журналістів та їхніх сімей як зростаюче явище з високим ступенем насильства, зокрема фізичні напади на журналістів в США у 2020 році зросли майже на 1400%, а 75% журналісток підтвердили насильство в Інтернеті. Наголошено на необхідності нових глобальних стандартів захисту журналістів у зв'язку з високою кількістю вбивств журналістів у 2023 році та війною в Газі, що становить 72% світових смертей журналістів. Обґрунтовано, що соціально-гуманістична роль журналістики полягає в підтримці демократичного суспільства через рівний доступ до інформації, що запобігає хаосу та сприяє боротьбі з криміногенними факторами. Встановлено, що правова цінність журналістики полягає у вільному доступі до інформації, яка дозволяє викривати факти зловживань та притягати винних до відповідальності, виконуючи функцію соціального контролю та забезпечення законності. Доведено, що злочинні спроби придушити вільну пресу мають на меті позбутися соціального контролю та встановити диктатуру, заперечуючи верховенство права. Рекомендовано розподіляти злочини проти журналістів на дві групи: (1) злочини, що не пов'язані з їхньою професійною діяльністю, та (2) злочини, спрямовані на перешкоджання їхнім професійним обов'язкам. Зроблено висновок, що основними мотивами злочинів проти журналістів є обмеження публічності небажаних фактів та уникнення розкриття злочинів. Підсумовано, що загроза життю журналіста, його родині та джерелам інформації може бути обтяжуючим фактором для вбивства журналіста як крайнього заходу. Визнано, що суспільна функціональна вага журналістів наближається до співробітників правоохоронних органів, що впливає на визначення

об'єктивної та суб'єктивної сторін злочинів проти журналістів. Наголошено, що правильне визначення об'єкта злочину дозволяє встановити коло суб'єктів, межі злочинної поведінки та ступінь суспільної небезпеки, що сприяє точній кваліфікації злочинів. Встановлено, що родовий об'єкт злочинів проти журналістів – це суспільні відносини, що забезпечують безпеку журналістської діяльності, яка виконує правоохоронні функції. Доведено, що родовим об'єктом злочинів є суспільні відносини, пов'язані із захистом прав та свобод громадян, забезпечувані журналістською діяльністю. Запропоновано розглядати об'єкт злочинів проти журналістів як сукупність суспільно корисних функцій забезпечення правопорядку та верховенства права. Виявлено, що злочини проти журналістів мають двооб'єктний характер: основний об'єкт – законна професійна діяльність, додатковий – життя та безпека журналіста та його родини. Доведено, що злочини, передбачені ст. 348-1 КК, є двооб'єктними, де основним об'єктом є журналістська діяльність, а додатковим – життя та безпека журналіста та його родини. Обґрунтовано, що погроза або насильство проти журналістів у контексті їхньої професійної діяльності розглядається як загроза особисто або знищення майна журналіста та його родини. Досліджено суб'єкт злочину (*mens rea*) як один із чотирьох необхідних компонентів складу злочину, з акцентом на обов'язкові та факультативні характеристики суб'єкта злочину.

Значущість дисертації для науки та практики. Оцінка дисертаційної роботи Р.Р. Соскова, опубліковані ним праці, результати впровадження його теоретичних досягнень дозволяє стверджувати, що приріст наукових знань у даному випадку є очевидним, а внесок у правову науку істотним. У дисертації запропоновано та обґрунтовано ряд нових понять і концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають науково-теоретичне та практичне значення для пізнання про кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній журналістській діяльності.

Загалом, зміст дисертації, аналіз доктринальних та нормативних положень, сформульовані в роботі теоретичні висновки й практичні рекомендації носять

обґрунтований характер, оскільки базуються на дослідженні міждисциплінарного теоретичного матеріалу, а також значної емпіричної бази.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження та їх основні положення і висновки викладені автором у дисертаційному дослідженні відображено в трьох наукових статтях, які були опубліковані у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук категорії «Б», трьох виступах на науково-практичних конференціях та одноосібної монографії.

Вивчення дисертації показує ***апробацію*** основних положень дисертації, теоретичних та практичних висновків і рекомендацій, які були оприлюднені та обговорені у виступах дисертанта на: засіданнях кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також оприлюднені на міжнародних конференціях, зокрема: «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Дніпро, 9-10 жовтня 2020 р.), «Національна парадигма правового розвитку сучасної України» (м. Дніпро, 18 травня 2023 р.), «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі» (м. Дніпро, 23 листопада 2023 р.).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні. Порушення і академічної доброчесності не виявлено.

Віддаючи належне обґрунтованості положень, що відображають наукову новизну одержаних результатів та виносяться Р.Р. Сосковим на захист, вважаю, що окремі положення дисертації викликають зауваження, які потребують уточнень або додаткової аргументації та необхідність звернути увагу на деякі спірні положення, що дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. Автор торкається важливої теми мізогінізму та дискримінації. Варто розглянути, які конкретні заходи можуть бути ефективними для боротьби з цими явищами, і як вони можуть бути інтегровані в кримінальне право?

2. У висновках Розділу 2 наголошується на необхідності обмеження втручання державних органів у діяльність журналістів. Хотілося б більш конкретизувати питання щодо впровадження яких механізмів захисту журналістів від державного тиску можна запропонувати?

3. Вбачається за необхідне почути думку автора щодо наведеного твердження: «Простіше скоїти менший за індивідуальними наслідками для винуватця кримінальний злочин, тобто створити перешкоди професійній журналістській діяльності або навіть вбити чи покалічити журналіста, який висвітлює події у зоні бойових зіткнень, збройних конфліктів, бойових дій, в умовах політичних репресій та утисків де скоюють тяжкі військові злочини, злочини проти людяності та інші міжнародні та інші кримінальні правопорушення, аніж намагатись потім відповідальним за ці злочини намагатись нівелювати їх допустимість як свідків і надійність їх фактів і доказів у якості свідків. У цьому полягає також один з ключових потенційних причин, мотив злочинів проти професійної журналістської діяльності та безпеки і життя журналістів». Які саме дії є "меншими за індивідуальними наслідками для винуватця"? Що автор має на увазі під "створити перешкоди професійній журналістській діяльності"? Про які саме "менші за індивідуальними наслідками" злочини описує автор?

Загалом, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, оскільки більшість із них належить до спірних та дискусійних питань які, як правило, не торкаються основних, концептуальних положень дисертації, або ж мають рекомендаційний характер.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертації, висновків та пропозицій, опублікованих праць її автора дає підстави для висновку, що рецензована дисертація є завершеною, логічною, структурованою кваліфікаційною науковою працею; самостійно виконаним дослідженням, що ґрунтується на визнаній методології; виконана у повній

відповідності вимог для такої категорії наукових робіт та має вагоме теоретичне та прикладне значення, вирішує нове наукове завдання і заслуговує позитивної оцінки та відповідає спеціальності 081 Право.

ВИСНОВОК

Дисертація «Проблеми кримінальної відповідальності за перешкодження професійній журналістській діяльності» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Сосков Роман Романович** заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензент:

Завідувач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
юридичного факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара
доктор політичних наук,
кандидат юридичних наук, професор



Ігор АЛЕКСЕЄНКО

Підпис к.ю.н, професора Алексеєнка І.Г.

«ЗАСВІДЧУЮ»

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара



Олег МАРЕНКОВ

«7» 08 2024 р.